

Т.О.КОБЕЛЄВА

СУТНІСТЬ ТА ВИЗНАЧЕННЯ КОМПЛАЄНС-РИЗИКУ

У практичній діяльності промислового підприємства концепція комплаєнс тісно пов'язана з системою управління/контролю в організації, а також з ризиками невідповідності, недотримання вимог законодавства, нормативних документів, правил і стандартів наглядових органів, галузевих асоціацій та організацій, кодексів поведінки і т.п.

Метою статті є дослідження теоретико-методологічної основи комплаєнс-ризиків і можливостей використання цієї категорії в організаційно-економічній діяльності промислового підприємства з метою забезпечення його стабільної та ефективної роботи.

Поняття комплаєнс-ризиків стосовно промислової сфери в українському законодавстві не закріплено, але воно успішно використовується в банківській справі і може бути успішно адаптовано до особливостей промислового підприємства. Стосовно до промислових підприємств пропонується визначити комплаєнс-ризик, як ризик застосування юридичних санкцій або санкцій регулюючих органів, суттєвого фінансового збитку, втрати частки ринку або втрати репутації підприємством у результаті недотримання ним законів, інструкцій, правил, стандартів саморегулюючих організацій, або зовнішніх і внутрішніх кодексів поведінки, що стосуються виробничо-підприємницької діяльності. Комплаєнс-функція дозволяє звернути увагу на безліч різних аспектів комплаєнс-ризиків: від фінансових ризиків - до ризиків втрати репутації, від корупції - до кодексу поведінки працівників, і саме такий комплексний підхід дозволяє проводити найбільш ефективний моніторинг діяльності підприємства і приймати зважені і продумані рішення, створювати ситуації, при яких можливість виникнення комплаєнс-ризиків мінімальна. У статті доведено, якщо підприємство планує вихід на міжнародний ринок, робота з комплаєнс-функцією є необхідною умовою розвитку і подальшої співпраці, так як багато закордонних партнерів працюють виключно з організаціями, які виконують міжнародні стандарти в тому числі і в роботі з контролем комплаєнс-ризиків.

Ключові слова: комплаєнс, комплаєнс-контроль, комплаєнс-ризик, об'єкт комплаєнс-ризиків, причини комплаєнс-ризиків, класифікація комплаєнс-ризиків, промислові підприємства.

Т.А.КОБЕЛЕВА

СУЩНОСТЬ И ОПРЕДЕЛЕНИЯ КОМПЛАЄНС-РИСКА

В практической деятельности промышленного предприятия концепция комплаєнс тесно связана с системой управления / контроля в организации, а также с рисками несоответствия, несоблюдения требований законодательства, нормативных документов, правил и стандартов надзорных органов, отраслевых ассоциаций и организаций, кодексов поведения и т.п.

Целью статьи является исследование теоретико-методологической основы комплаєнс-риска и возможностей использования этой категории в организационно-экономической деятельности промышленного предприятия с целью обеспечения его стабильной и эффективной работы.

Понятие комплаєнс-риска для промышленной сферы в украинском законодательстве не закреплено, но оно успешно используется в банковском деле и может быть успешно адаптировано к особенностям промышленного предприятия. Применительно к промышленным предприятиям предлагается определять комплаєнс-риск, как риск применения юридических санкций или санкций регулирующих органов, существенного финансового ущерба, потери доли рынка или потери репутации предприятием в результате несоблюдения им законов, инструкций, правил, стандартов саморегулируемых организацией или внешних и внутренних кодексов поведения, касающиеся производственно-предпринимательской деятельности. Комплаєнс-функция позволяет обратить внимание на множество различных аспектов комплаєнс-рисков: от финансовых рисков - к рискам потери репутации, от коррупции - до кодекса поведения сотрудников, и именно такой комплексный подход позволяет проводить наиболее эффективный мониторинг деятельности предприятия и принимать взвешенные и продуманные решения, создавать ситуации, при которых возможность возникновения комплаєнс-риска минимальна. В статье доказано, если предприятие планирует выход на международный рынок, работа с комплаєнс-функцией является необходимым условием развития и дальнейшего сотрудничества, так как многие зарубежные партнеры работают исключительно с организациями, выполняющие международные стандарты в том числе и в работе с контролем комплаєнс-рисков.

Ключевые слова: комплаєнс, комплаєнс-контроль, комплаєнс-риск, объект комплаєнс-риска, событие комплаєнс-риска, причины комплаєнс-риска, классификация комплаєнс-риска, промышленные предприятия

T.O.KOBELIEVA

THE ESSENCE AND DEFINITION OF COMPLIANCE RISK

In the practice of an industrial enterprise, the concept of compliance is closely linked to the management / control system in the organization, as well as to the risks of non-compliance, non-compliance with the laws, regulations, rules and standards of supervisory authorities, industry associations and organizations, codes of conduct, etc.

The purpose of the article is to investigate the theoretical and methodological basis of compliance risk and the possibilities of using this category in the organizational and economic activities of an industrial enterprise in order to ensure its stable and efficient operation.

The concept of compliance risk with respect to industrial sphere is not enshrined in the Ukrainian legislation, but it is successfully used in banking and can be successfully adapted to the characteristics of an industrial enterprise. For industrial enterprises, it is proposed to define compliance risk as the risk of the application of legal or regulatory penalties, material financial loss, loss of market share or loss of reputation by an enterprise as a result of non-compliance with laws, regulations, rules, standards of self-regulatory organizations or external and internal codes or regulations. concerning production and business activity. The compliance function draws attention to many different aspects of compliance risks: from financial risks to reputational risks, from corruption to the code of conduct of employees, and this comprehensive approach allows for the most effective monitoring of the enterprise activity and to make informed and thoughtful decisions, create situations where the risk of compliance risk is minimal. In the article it is proved that if an enterprise plans to enter the international market, work with the compliance function is a prerequisite for development and further cooperation, since many foreign partners work exclusively with organizations that comply with international standards, including in the work with compliance risk control.

Keywords: compliance, compliance-control, compliance-risk, compliance-risk object, compliance-risk event, reasons for compliance-risk, compliance-risk classification, industrial enterprises

Вступ. У ході своєї виробничо-комерційної діяльності промислові підприємства зобов'язані дотримуватися вимог законів, правил, нормативів, дані і т.п. Але в деяких випадках, не пов'язаних з навмисними діями співробітників компанії, порушення все-таки виникають, таким чином, комплаєнс-ризик є неодмінним атрибутом функціонування будь-якого підприємства, в тому числі і промислового.

Комплаєнс-ризик притаманний усім областям діяльності промислового підприємства: процедурам, бізнес-процесів, промисловим продуктам, послугам, підрозділам, включаючи діяльність органів управління, виконавчих, контрольно-ревізійних органів, дорадчих та інших колегіальних робочих органів і системам підприємства. Він тісно взаємопов'язаний з іншими видами ризиків, контролю будь-якої організації, завжди функціонує за тими або іншими правилами. У цьому сенсі він розглядається як обов'язкова складова системи управління, однією з найважливіших частин якої є система внутрішнього контролю.

Термін «комплаєнс» запозичений з англійської мови (compliance - згода, відповідність, від дієслова to comply - відповідати) і характеризує дію відповідно із запитом або зазначенням; у даний час є напрямком професійної діяльності [1, 2, 21].

У практичній діяльності промислового підприємства концепція комплаєнс тісно пов'язана з системою управління/контролю в організації, а також з ризиками невідповідності, недотримання вимог законодавства, нормативних документів, правил і стандартів наглядових органів, галузевих асоціацій та організацій, кодексів поведінки і т.п. Такі ризики невідповідності в кінцевому підсумку можуть виявлятися у формі застосування юридичних санкцій або санкцій регулюючих органів, фінансових і репутаційних втрат, як результат невідповідності законам, правилам і стандартам. Наявність ефективного захисту підприємства від вказаних факторів, на наш погляд, повинне органічно вписуватися в систему забезпечення економічної безпеки промислового підприємства. Відповідність законам, правилам і стандартам у сфері комплаєнс зазвичай стосується таких питань, як дотримання належних стандартів поведінки на ринку, управління конфліктами інтересів, справедливе ставлення до споживачів і забезпечення сумлінного підходу при їх консультиванні.

Аналіз основних досягнень і літератури. Дослідженню сутності та економічного змісту діяльності в сфері комплаєнс і незважаючи на ту обставину, що офіційна позиція багатьох підприємств і корпорацій зрівнює поняття «комплаєнс-ризик» і «регуляторний ризик», у вибудовуванні систем внутрішнього корпоративного контролю доцільно спиратися на поняття «комплаєнс-ризик».

Стосовно до промислових підприємств пропонується визначати *комплаєнс-ризик*, як ризик застосування юридичних санкцій або санкцій регулюючих органів, суттєвого фінансового збитку,

положень, стандартів, вимог внутрішніх і зовнішніх регуляторів - наприклад, антимонопольного, трудового законодавства про персональні наприклад, операційними, правовими, ризиком втрати ділової репутації. Комплаєнс-ризик може бути як джерелом інших видів ризику, так і наслідком реалізації інших видів ризику [1, 2, 3].

Виходячи з цього, надзвичайно важливим є дослідження методологічної сутності комплаєнс-ризиків, його ролі і місця в забезпеченні сталого розвитку промислового підприємства.

Аналіз стану питання. Функція «комплаєнс» як ефективний інструмент мінімізації комплаєнс-ризиків впевнено виходить на ключові позиції в управлінні сучасними організаціями, причому не тільки фінансовими інститутами, а й компаніями реального сектора економіки. Комплаєнс формує фундамент комплаєнс-ризиків присвячено науковій праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів. Серед них слід виділити Перерва П.Г. [2], Глізнуца М.Ю. [4], Кравчук А.В. [5], Марчук Л.С. [7], Косенко А.В. [9, 12, 15], Старостіна А.В. [12], Косенко О.П. [14], Верес Шомоші М. [17], Коціскі Д. [19, 21] та ін.

Разом з тим, науково-методичні рекомендації та пропозиції вказаних дослідників по економічній сутності комплаєнс-ризиків в основному визначають сферою його виникнення та функціонування кредитно-фінансової організації. Поза увагою дослідників залишилась широка сфера виникнення та існування комплаєнс-ризиків, якою є промислове виробництво, що передбачає проведення додаткових досліджень в цьому напрямку.

Мета роботи. Метою роботи є дослідження теоретико-методологічної основи комплаєнс-ризиків і можливостей використання цієї категорії в організаційно-економічній діяльності промислового підприємства з метою забезпечення його стабільної та ефективної роботи.

Результати дослідження. Аналіз змісту сутності та практики використання комплаєнс-функції в сфері промислового виробництва не дає чіткого розуміння, що включають в себе комплаєнс-ризиків. Порівняльний аналіз базових визначень, понять в області комплаєнс-ризиків, зроблений з урахуванням представлення думок державних наглядових органів, офіційних організацій, представників бізнес-структур і науки показав певні недоліки у визначенні сутності комплаєнс-ризиків.

У результаті проведеного дослідження було зроблено припущення про те, що в силу невизначеності змісту втрати частки ринку або втрати репутації підприємством в результаті недотримання ним законів, інструкцій, правил, стандартів саморегулюючих організацій або зовнішніх і внутрішніх кодексів поведінки, що стосуються виробничо-підприємницької діяльності.

У найзагальнішому вигляді комплаєнс-ризиків - це ризик:

- санкцій з боку держави за порушення закону;
- фінансових втрат внаслідок порушення обов'язкових правил ведення бізнесу та зобов'язань

компанії;

- шкоди діловій репутації;
- особистої відповідальності членів ради директорів підприємства;
- злочинів всередині підприємства, злочинів проти підприємства і залучення підприємства в злочинну діяльність.

Стосовно до промислових підприємств комплаєнс-ризик - це ризик застосування юридичних санкцій або санкцій регулюючих органів, суттєвого фінансового збитку, втрати частки ринку або втрати репутації підприємством у результаті недотримання ним законів, інструкцій, правил, стандартів саморегулюючих організацій або зовнішніх і внутрішніх кодексів поведінки, що стосуються виробничо-підприємницької діяльності.

Введення поняття комплаєнс-ризика в практику роботи промислових підприємств дозволяє оцінити відповідність поточної діяльності підприємства та його регламентів прийнятим законам і нормативам. Мінімізація цього ризику пов'язується:

- з належною практикою корпоративного управління і належним рівнем ділової етики та культури;
- з дотриманням страховою організацією і її працівниками вимог законодавства і нормативних правових актів уповноваженого органу;
- з дотриманням страховою компанією і її працівниками вимог внутрішніх документів підприємства;
- з ефективним управлінням ризиками страхової компанії за допомогою своєчасного їх виявлення, вимірювання, контролю та моніторингу для забезпечення відповідності капіталу страховика рівнем прийнятих ним ризиків;
- зі своєчасним виявленням і усуненням недоліків у діяльності страхової компанії та її працівників;

- зі створенням в страховій компанії адекватних механізмів для рішення непередбачених або надзвичайних ситуацій.

Поняття комплаєнс-ризика стосовно промислової сфери в українському законодавстві не закріплено, але воно успішно використовується в банківській справі і може бути успішно адаптовано до особливостей промислового підприємства. Тому виникає необхідність їх класифікації [2, 21].

При розробці комплаєнс-програми виявлення і кількісна оцінка комплаєнс-ризиків, пов'язаних з роботою даного промислового підприємства, має дуже важливе значення. При виконанні поставленого завдання слід враховувати індивідуальні чинники комплаєнс-ризика і на цій основі приймати рішення про рівень допустимого ризику. У разі виявлення комплаєнс-ризиків, що перевищують діапазон допуску, необхідно вжити заходи для їх зниження (рис. 1).

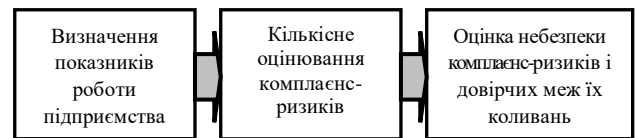

Рисунок 1 – Логічний процес ідентифікації і кількісної оцінки комплаєнс-ризиків

Джерело: авторська розробка

Класифікація ризиків дає можливість розподілити їх за певними ознаками на однорідні кластери, що дозволяє застосовувати для кожного з них більш адекватні методи аналізу, оцінки та управління ризиками. Необхідність класифікації пов'язана з тим, що йти на ризик підприємця змушує невизначеність майбутніх можливих змін у роботі підприємства. У зв'язку з цим, перш ніж приступати до класифікації ризиків, необхідно певним чином класифікувати і невизначеності (рис.2).

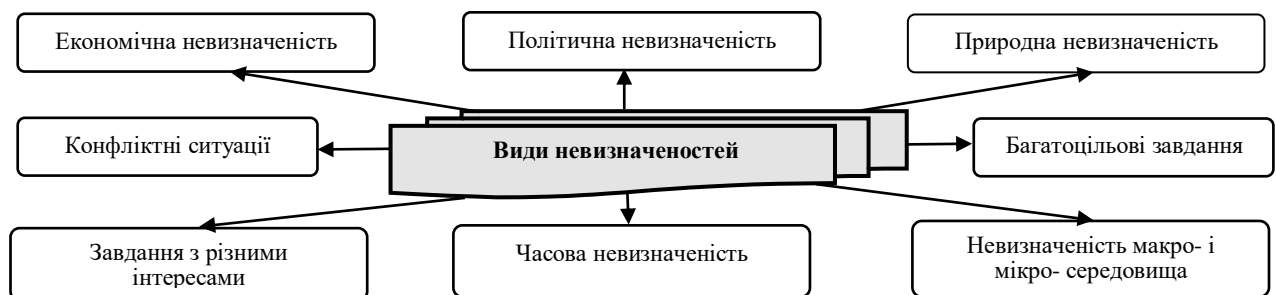

Рисунок 2 - Класифікація невизначеностей

Джерело: авторська розробка

Умови невизначеності, що мають місце при будь-яких видах підприємницької діяльності обумовлені тим, що економічні системи в процесі свого функціонування відчувають залежність від цілого ряду причин, які і можна систематизувати у вигляді схеми невизначеностей. За часом виникнення невизначеності розподіляються на ретроспективні, поточні та перспективні.

Економічні невизначеності обумовлені як несприятливими, так і позитивними змінами в

середовищі економічних об'єктів або економіці країни, до них відносяться: невизначеність ринкового попиту, слабка передбачуваність ринкових цін, невизначеність ринкової пропозиції, недостатність або навпаки надлишок інформації про діючі конкурентні структури і т.д.

Політичні невизначеності обумовлені зміною політичної обстановки, що впливає на підприємницьку діяльність. Ці види невизначеності тісно пов'язані між собою, і часто на практиці їх досить важко розділити.

Природна невизначеність описується сукупністю чинників, серед яких можуть бути: кліматичні, погодні умови, різного роду перешкоди (атмосферні, електромагнітні та інші).

Наступним видом є невизначеність зовнішнього середовища. При економічному аналізі підприємницької діяльності вводяться поняття зовнішнього і внутрішнього середовища. Внутрішнє середовище включає фактори, обумовлені діяльністю самого підприємця і його контактами. Зовнішнє середовище представлена факторами, які не пов'язані безпосередньо з діяльністю підприємця і мають більш широкий соціальний, демографічний, політичний, економічний і інший характер.

Особливий вид невизначеності має місце при наявності конфліктних ситуацій, в якості яких можуть бути: стратегія і тактика осіб, що беруть участь в тому чи іншому конкурсі, тендері, аукціоні; дії конкурентів, цінова політика монополістів, олігополістів і т.п. Особливу групу складають завдання, в яких розглядаються проблеми невідкладних інтересів і багатокритеріального вибору оптимальних рішень в умовах невизначеності.

Наявність невизначеностей значно ускладнює процес вибору оптимальних рішень і може привести до непередбачуваних результатів. Розглядаючи невизначеність, яка є причиною виникнення ризику в економічній діяльності, необхідно відзначити, що виділення і вивчення її стосовно до процесу економічної, комерційної, управлінської, фінансової та інших видів діяльності є вкрай необхідним, оскільки при цьому відображається практична ситуація, коли немає можливості здійснювати перераховані види діяльності в умовах, які не можуть бути однозначно визначені. В сучасній промисловій практиці розрізняють кілька основних видів ризиків - фінансові, операційні та бізнес-ризиків. Далі можна здійснити їх сегментацію, де в числі фінансових виділяються ризики ліквідності і кредитні ризики, в числі операційних - ризики систем і персоналу, в числі бізнес-ризиків - ризики стратегій і репутації. Безумовно, це не вичерпаний перелік, а зазначені ризики піддаються більш детальної класифікації. Але, так чи інакше, всіх їх об'єднує одне - вони несуть фінансові втрати, в числі яких як втрачений прибуток у результаті недостатнього розвитку бізнесу, так і прямі фінансові витрати.

Метою комплаєнсу є зведення до мінімуму ризиків залучення підприємства в процеси, які можуть обернутися для нього не тільки фінансовими втратами, але і втратою довіри з боку суспільства в особі регулюючих органів, інвесторів, партнерів, акціонерів, клієнтів і т.п. Адже крім прямого фінансового збитку існують також і інші наслідки: правові та / або репутаційні, які відіграють не останню роль у подальшій діяльності організації та її сталій розвиток. У формування позитивної репутації вкладаються значні кошти і всі зусилля можуть бути зведені «до нуля» однією несприятливою подією. У зв'язку з цим можна позначити три базових види

ризиків, що становлять основу комплаєнс-ризиків (рис.3).

Операційний ризик - це ризик виникнення збитків в результаті невідповідності характеру і масштабам діяльності підприємства і (або) вимогам чинного законодавства внутрішніх порядків і процедур проведення господарських операцій та інших угод, їх порушення співробітниками підприємства і (або) іншими особами (внаслідок ненавмисних або навмисних дій чи бездіяльності), невідповідності (недостатності) функціональних можливостей (характеристик) застосовуваних підприємством інформаційних, технологій та інших систем і (або) їх відмов (порушень функціонування), а також у результаті впливу зовнішніх подій. Операційний ризик відображає порушення внутрішніх правил та внутрішніх документів підприємства, які спричинили до збитків; недотримання афілійованими особами, акціонерами законодавства, установчих і внутрішніх документів економічного суб'єкта.

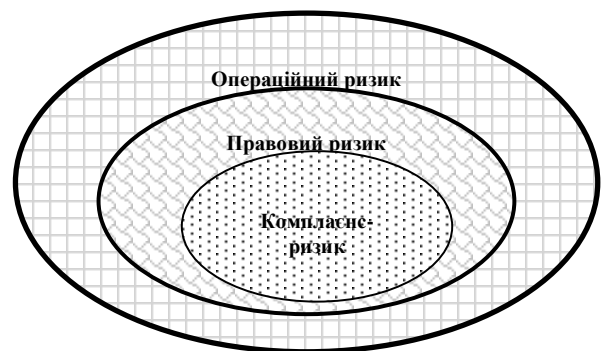

Рисунок 3 - Базова структура комплаєнс-ризиків
Джерело: авторська розробка

Правовий ризик - це ризик виникнення на підприємстві збитків внаслідок: недотримання підприємством вимог нормативних правових актів та укладених договорів; виникнення правових помилок при здійсненні господарської діяльності; недосконалість правової системи; порушення контрагентами нормативних правових актів, а також умов укладених договорів.

Репутаційний або власне комплаєнс-ризик - це ризик виникнення на підприємстві збитків через недотримання законодавства України, внутрішніх документів промислового підприємства, стандартів саморегулюючих організацій (якщо такі стандарти або правила є обов'язковими для підприємства), а також у результаті застосування санкцій і (або) інших заходів впливу з боку наглядових органів.

Висновки. Таким чином, роль контролю і оцінки комплаєнс-ризиків переоцінити досить складно. Комплаєнс-функція дозволяє звернути увагу на безліч різних аспектів комплаєнс-ризиків: від фінансових ризиків - до ризиків втрати репутації, від корупції - до кодексу поведінки працівників, і саме такий комплексний підхід дозволяє проводити найбільш ефективний моніторинг діяльності підприємства і приймати зважені і продумані рішення, створювати ситуації, при яких можливість виникнення комплаєнс-ризиків мінімальна. Тому

контроль комплаєнс-ризиків включає в себе роботу багатьох підрозділів, відділів, спільну роботу, співпрацю всього персоналу. З одного боку, це дозволяє контролювати роботу кожної робочої одиниці і мотивувати всіх співробітників на підпорядкування внутрішнього регламенту та законодавству в цілому, а з іншого - оптимізує роботу команди управлінців і дозволяє приймати найбільш раціональні рішення. Проте, якщо підприємство планує вихід на міжнародний ринок, робота з комплаєнс-функцією є необхідною умовою розвитку і подальшої співпраці, так як багато закордонних партнерів працюють виключно з організаціями, які виконують міжнародні стандарти в тому числі і в роботі з контролем комплаєнс-ризиків.

Список літератури

1. Кобелева Т.О. Організаційна структура комплаєнс на промисловому підприємстві // *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 47 (1323). – С. 121-127.
2. Перерва П.Г. Комплаєнс-програма промислового підприємства: сутність і задачі / П.Г.Перерва // *Вісник НТУ «ХПІ»*: зб. наук. пр.- Сер. : Економічні науки. – Харків : НТУ "ХПІ", 2017.– № 24 (1246).– С. 153-158.
3. Кобелева Т.О. Розробка рекомендацій по формуванню інтегрального показника комплаєнс-безпеки промислового підприємства // *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 48 (1324). – С. 46-52.
4. Глізнуца М.Ю., Перерва П.Г. Бенчмаркінг як метод оцінювання інтелектуального потенціалу регіонів // *Маркетинг і менеджмент інновацій*. - 2015. - № 4. - С. 11-19.
5. Кравчук А.В., Перерва П.Г. Ефективність як економічна категорія // *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 15 (1291). – С. 137-143.
6. Перерва П.Г. Економіко-організаційні засади інноваційної та інвестиційної діяльності підприємства // *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2017. – № 45 (1266). – С.51-55.
7. Марчук Л.С., Перерва П.Г. Інтелектуальний потенціал як економічна категорія // *НТУ «ХПІ» (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 15 (1291). – С. 53-63.
8. Перерва П.Г. Інформаційна діяльність підприємства: управлінська, цінова та маркетингова складові // *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Х.: НТУ „ХПІ”. - 2018. - № 37(1313).- С. 27-32 .
9. Косенко А.В., Кобелева Т.О., Перерва П.Г., Маслак М.В. Системний підхід до дослідження цінних, маркетингових, інвестиційних та інноваційних характеристик трансферу технологій промислової продукції // *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 19 (1295). – С. 121-126.
10. Перерва П.Г., Кобелева Т.О. Управління маркетингом інноваційної продукції на засадах життєвого циклу товару // *НТУ «ХПІ» (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Харків : НТУ «ХПІ», 2016. – № 28 (1200). – С. 26-30.
11. Кобелева Т.О., Перерва П.Г. Якість інноваційної продукції як складова маркетингової політики та конкурентоспроможності підприємства // *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Харків : НТУ «ХПІ», 2016. – № 28 (1200). – С. 70-74.
12. Косенко А.В., Маслак М.В., Перерва П.Г., Матросова В.О., Долина І.В. Розвиток організаційно-економічного механізму управління розвитком індустрії туризму та гостинності // *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 48 (1324). – С. 121-127.
13. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. – К.: *Знання*, 2009. – 1070 с.
14. Косенко О.П., Ткачова Н.П., Перерва П.Г., Ткачов М.М. Формування конкурентного, інтелектуального і маркетингового потенціалу інноваційного підприємства // *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 20 (1296). – С. 36-40.
15. Косенко А.В., Маслак М.В., Перерва П.Г., Матросова В.О., Долина І.В. Формування управлінської, маркетингової та

інноваційної політики на підприємствах туристичної індустрії // *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 47 (1323). – С. 114-120.

16. Pererva P.G., Kobieliava T.O. The formation of anti-crisis program of the industrial enterprise based on innovative monitoring // *НТУ «ХПІ» (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2016. – № 48 (1220). – С.41-44.

17. Kocziszky Gy., Pererva P.G., Somosi Veres M., Kobieliava T.A. Compliance program: [tutorial] / P.G.Pererva [et al.]; ed.: P.G.Pererva, G.Kocziszky, M. Veres Somosi. – Kharkov ; Miskolc : NTU "KhPI", 2019. – 689 p.

18. Kocziszky György, Veres Somosi M., Pererva P.G. Anti-corruption compliance in the enterprise's program // *Стратегічні перспективи розвитку економічних суб'єктів в нестабільному економічному середовищі*: зб. тез наук. робіт 2-ї Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю, 28-30 листопада 2017 р. / Кременч. нац. ун-т ім. Михайла Остроградського.–Кременчук, 2017. – С. 164-167.

19. Kocziszky György, Szakaly D., Pererva P.G., Somosi Veres M. Technology transfer.- Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. — 668 p.

20. Sikorska M., Kocziszky György, Pererva P.G. Compliance service at guest services enterprises / M.Sikorska, // *Менеджмент розвитку соціально-економічних систем у новій економіці* : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Полтава, 19 жовтня 2017 р. – Полтава : ПУЕТ, 2017. – С. 389-391.

21. Kocziszky György, Veres Somosi M., Kobieliava T.O. Reputational compliance // *Дослідження та оптимізація економічних процесів "Оптимум-2017"* : тр. 13-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 6-8 грудня 2017 р. / ред.: О. В. Маноїленко, Є. М. Строков. – Харків : НТУ "ХПІ", 2017. – С. 140-143.

22. Перерва П.Г. Практический маркетинг / П.Г.Перерва.- Выпуск 1. Термины и определения / Справочник менеджера промышленного предприятия.- М.: НПО «Реклама, информация, маркетинг», 1991.- 96 с.

23. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ В.Л., ПЕРЕРВА П. Г., КОБЕЛЕВА Т.О. // Банкрутство, санація та реструктуризація підприємства як економічні категорії антикризового управління / *Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ"* : зб. наук. пр. Темат. вип. : Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Харків : НТУ "ХПІ", 2015. – № 59 (1168). – С. 148-152.

24. Перерва П.Г. Практический маркетинг / П.Г.Перерва.- Выпуск 2. Маркетинг на промышленном предприятии.- М.: НПО «Реклама, информация, маркетинг», 1991.- 80 с.

25. Ткачова Н.П., Перерва П.Г. Розвиток методів аналізу фактичного стану конкурентних переваг підприємства // *Економіка розвитку*. – 2011. – № 4 (60). – С. 116-120.

26. Перерва П.Г. Практический маркетинг / П.Г.Перерва.- Выпуск 6. Управление сбытом промышленной продукции в системе маркетинга.- М.: НПО «Реклама, информация, маркетинг», 1991.- 93 с.

References (transliterated)

1. Kobelyeva T.O. Orhanizatsiyna struktura komplayens na promyslovomu pidpryyemstvi [Organizational Structure Compliance at the Industrial Enterprise] // *Visnyk NTU "KhPI" (ekonomichni nauky)* : zb. nauk. pr. [Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" : Sb. sciences Ave]– Kharkiv : NTU "KhPI", 2018. – № 47 (1323). – S. 121-127.
2. Pererva P.G. Komplaens-prohramma promyshlennoho predpryyatyya: sushchnost y zadachy [Compliance program of an industrial enterprise: essence and tasks] // *Visnyk NTU "KhPI" (ekonomichni nauky)* : zb. nauk. pr. [Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" : Sb. sciences Ave]. – Kharkiv : NTU "KhPI", 2017.- No. 24 (1246).- P. 153-158.
3. Kobelyeva T.O. Rozrobka rekomendatsiy po formuvannu intehrальноho pokaznyka komplayens-bezpeky promyshlovoho pidpryyemstva [Development of recommendations for the formation of an integral index of compliance of safety of an industrial enterprise] // *Visnyk NTU "KhPI" (ekonomichni nauky)* : zb. nauk. pr. [Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" : Sb. sciences Ave]– Kharkiv : NTU "KhPI", 2018. – № 48 (1324). – S. 46-52.
4. Gliznutsa M.Yu., Pererva P.G., Benchmarkinh yak metod otsynuyannya intelektualnoho potentsialu rehioniv [Benchmarking as a method of assessing the intellectual potential of the regions] // *Marketynh i menedzhment innovatsiy*. - 2015. - № 4. - S. 11-19.
5. Kravchuk A.V., Pererva P.G. Efektyvnist yak ekonomichna katehoriya [Efficiency as an economic category] // *Visnyk NTU "KhPI" (ekonomichni nauky)* : zb. nauk. pr. [Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" : Sb. sciences Ave]– Kharkiv :

NTU "KhPI", 2018. – № 15 (1291). – S. 137-143.

6. Pererva P.G. Ekonomiko-orhanizatsiyni zasady innovatsiynoyi ta investytsiynoyi diyalnosti pidpryyemstva [Economic and organizational principles of innovative and investment activity of the enterprise] // *Visnyk NTU "KhPI" (ekonomichni nauky) : zb. nauk. pr.* [Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" : Sb. sciences Ave]– Kharkiv : NTU "KhPI", 2017. – № 45 (1266). – S.51-55.

7. Marchuk L.S., Pererva P.G. Intelektualnyy potentsial yak ekonomichna katehoriya [Intellectual potential as an economic category] // *Visnyk NTU "KhPI" (ekonomichni nauky) : zb. nauk. pr.* – Kharkiv : NTU "KhPI", 2018. – № 15 (1291). – С. 53-63.

8. Pererva P.G. Informatsiyna diyalnist pidpryyemstva: upravlinska, tsinova ta marketynhova skladovi [Information activity of the enterprise: management, price and marketing components] // *Visnyk NTU "KhPI" (ekonomichni nauky)*. – Kharkiv : NTU „KhPI”. - 2018. - № 37(1313). - S. 27-32.

9. Kosenko A.V., Kobyelyeva, T.O., Pererva P.G., Maslak M.V. Systemnyy pidkhid do doslidzhennya tsinovykh, marketynhovykh, investytsiynykh ta innovatsiynykh kharakterystyk transferu tekhnolohiyi promyslovoyi produktsiyi [System approach to the study of price, marketing, investment and innovation characteristics of technology transfer of industrial products] // *NTU "KhPI" (ekonomichni nauky) : zb. nauk. pr.* [Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" : Sb. sciences Ave]– Kharkiv : NTU "KhPI", 2018. – № 19 (1295). – S. 121-126.

10. Kobyelyeva T.O., Pererva P.G. Upravlinnya marketynhom innovatsiynoyi produktsiyi na zasadakh zhyttyevoho tsykladu tovaru [Management of marketing of innovative products on the basis of the product life cycle] // *Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu "KhPI" (ekonomichni nauky)*. : zb. nauk. pr. – Kharkiv. : NTU «KhPI», 2016. – № 28 (1200). – S. 26-30.

11. Pererva P.G., Kobyelyeva T.O. Yakist innovatsiynoyi produktsiyi yak skladova marketynhovoї polityky ta konkurentospromozhnosti pidpryyemstva [Quality of innovative products as a component of marketing policy and competitiveness of the enterprise] // *Visnyk NTU "KhPI" (ekonomichni nauky)*. : zb. nauk. pr. [Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" : Sb. sciences Ave] – Kharkiv: NTU «KhPI», 2016. – № 28 (1200). – S. 70-74.

12. Kosenko A.V., Maslak M.V., Matrosova V.O., Pererva P.G., Dolyna I.V. Rozvytok orhanizatsiyno-ekonomichnoho mekhanizmu upravlinnya rozvytkom industriyi turyzmu ta hostynnosti [Development of organizational and economic mechanism for managing the development of the tourism industry and hospitality] // *NTU "KhPI" (ekonomichni nauky) : zb. nauk. pr.* [Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" : Sb. sciences Ave]– Kharkiv : NTU "KhPI", 2018. – № 48 (1324). – S. 121-127.

13. Starostina A.O. Marketynh: teoriya, svitovyy dosvid, ukraïnska praktyka: pidruch [Marketing: theory, world experience, Ukrainian practice: under the leadership]. – K.: Znannya, 2009. – 1070 s.

14. Kosenko O.P., Tkachova N.P., Pererva P.G., Tkachov M.M. Formuvannya konkurentnoho, intelektualnoho i marketynhovoho potentsialu innovatsiynoho pidpryyemnytstva [Formation of Competitive, Intellectual and Marketing Potential of Innovative Entrepreneurship] // *Visnyk NTU "KhPI" (ekonomichni nauky) : zb. nauk. pr.* [Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" : Sb. sciences Ave]– Kharkiv : NTU "KHPI", 2018. – № 20 (1296). – S. 36-40.

15. Kosenko A.V., Maslak M.V., Pererva P.G., Matrosova V.O., Dolyna I.V. Formuvannya upravlinskoyi, marketynhovoyi ta innovatsiynoyi polityky na pidpryyemstvakh turystychnoyi industriyi [Formation of management, marketing and innovation policy at enterprises of the tourism industry] // *Visnyk NTU "KhPI" (ekonomichni nauky): zb.*

nauk. pr. – Kharkiv : NTU "KHPI", 2018. – № 47 (1323). – S. 114-120.

16. Pererva P.G., Kobieliya T.O. The formation of anti-crisis program of the industrial enterprise based on innovative monitoring [The formation of an anti-crisis program of industrial enterprises based on innovative monitoring] // *Visnyk NTU "KhPI" (ekonomichni nauky)*. : zb. nauk. pr. [Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" : Sb. sciences Ave] – Kharkiv : NTU "KHPI", 2016. – № 48 (1220). – S.41-44.

17. Kocziszky Gy., Pererva P.G., Somosi Veres M., Kobieliya T.A. Compliance program: [tutorial] / P.G.Pererva [et al.]; ed.: P.G.Pererva, G.Kocziszky, M. Veres Somosi. – Kharkov ; Miskolc: NTU "KhPI", 2019. – 689 p.

18. Kocziszky György, Veres Somosi M., Pererva P.G. Anti-corruption compliance in the enterprises program // *Stratehichni perspektyvy rozvytku ekonomichnykh subyektiv v nestabilnomu ekonomichnomu seredovyshchi*: zb. tez nauk. robit 2-yi Vseukr. nauk.-prakt. internet-konf. z mizhnar. uchastyu, 28-30 lystopada 2017 r. [Strategic prospects for the development of economic actors in an unstable economic environment: Sb. thesis of sciences. Works of the 2nd Allukr. science-practice internet conf. from international Participation, November 28-30, 2017] / Kremench. natunm im. Mikhail Ostrogradsky. - Kremenchuk, 2017. - p. 164-167.

19. Kocziszky György, Szakaly D., Pererva P.G., Somosi Veres M. *Technology transfer*. Kharkiv-Miskolc: NTU "KhPI", 2012. - 668 p.

20. Sikorska M., Kocziszky György, Pererva P.G. Compliance service at guest services enterprises // *Menedzhment rozvytku sotsialno-ekonomichnykh system u noviy ekonomitsi : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf., m. Poltava, 19 zhovtnya 2017 r.* [Management of the development of socio-economic systems in the new economy: materials International. science-practice Internet conf., Poltava, October 19, 2017].-Poltava: BULLS, 2017. - p.389-391.

21. Kocziszky György, Veres Somosi M., Kobieliya T.O. Reputational Compliance // *Doslidzhennya ta optymizatsiya ekonomichnykh protsesiv "Optimum-2017" : tr. 13-yi Mizhnar. nauk.-prakt. konf., 6-8 hrudnya 2017 r. / red.: O. V. Manoylenko, YE. M. Stokov* [Research and Optimization of Economic Processes "Optimum-2017": Tr. 13th International science-practice Conf., December 6-8, 2017 / ed.: O. V. Manoylenko, E. M. Stokov]. – Kharkiv : NTU "KHPI", 2017. – С. 140-143.

22. Pererva P.G. Praktycheskyy marketynh [Practical Marketing].- Issue 1. Terms and definitions / Directory of the manager of an industrial enterprise.- M.: NGO "Advertising, information, marketing", 1991.- 96 p.

23. Tovozhnyansky V.L., Pererva P.G. Kobieliya T.O. // Bankrot:stvo, sanatsiya ta restrukturyzatsiya pidpryyemstva yak ekonomichni katehoriyi antykrizovoho upravlinnya [Bankruptcy, rehabilitation and restructuring of the enterprise as economic categories of anti-crisis management] / *Visnyk NTU "KhPI" zb. nauk. pr. Temat. vyp. : Tekhnichnyy prohres ta efektyvnist' vyrobnytstva* [Bulletin Nat. tech. Univ "KPI": coll. of sciences. Theme. vol. : Technical progress and production efficiency]. - Kharkiv: NTU "KPI", 2015. - № 59 (1168). Pp. 148-152.

24. Pererva P.G. Praktycheskyy marketynh [Practical Marketing].- Issue 2. Marketing at an industrial enterprise.- M.: NGO "Advertising, Information, Marketing", 1991.- 80 p.

25. Tkachova NP, Break P.G. Development of methods of analysis of the actual state of competitive advantages of the enterprise // *Economics of development*. - 2011. - № 4 (60). - pp. 116

26. Pererva P.G. Praktycheskyy marketynh [Practical Marketing].- Issue 6. Management of sales of industrial products in the marketing system.- M.: NGO "Advertising, information, marketing", 1991.- 93 p.

Надійшла (received) 20.03.2020

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Кобелева Тетяна Олександрівна (Kobeleva Tatyana Aleksandrovna, Kobieliya Tetiana Oleksandrivna) - кандидат економічних наук, доцент, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», доцент кафедри менеджменту інноваційного підприємництва та міжнародних економічних відносин; м. Харків, Україна; ORCID: 0000-0001-6618-0380; тел. (097) 468-56-45, e-mail: tanja.kobeleva@gmail.com